

OSMANLI ARAŞTIRMALARI
XX

Neőir Heyeti — Editorial Board

Halil İNALCIK — Nejat GÖYÜNÇ

Heath W. LOWRY — İsmail ERÜNSAL

Klaus KREISER — A. Atilla ŐENTÜRK

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

XX

İstanbul - 2000

Sahibi : **ENDERUN KİTABEVİ** adına İsmail **ÖZDOĞAN**

Tel : + 90 212 528 63 18 Fax :++ 90 212 528 63 17

Yazı İşleri Sorumlusu : Nejat **GÖYÜNÇ**

Tel : + 90 216 333 91 16

Basıldığı Yer : **KİTAP MATBAACILIK San. ve Tic. Ltd. Şti.**

Tel : + 90 212 567 48 84

Cilt : **FATİH MÜCELLİT Matbaacılık ve Ambalaj San. ve Tic. Ltd. Şti.**

Tel : + 90 501 28 23 - 612 86 71

Yazışma Adresi: **ENDERUN KİTABEVİ**, Büyük Reşitpaşa Cad.

Yümni İş Merkezi 22/46 Beyazıt - İstanbul

KİTAPİYAT

Markus KÖHBACH, *Die Eroberung von Fülele durch die Osmanen 1554. Eine historisch-quellenkritische Studie zur osmanischen Expansion im östlichen Mitteleuropa*. Böhlau Yayınevi, Wien-Köln-Weimar 1994. S. 491.

Tanıtmakta olduğumuz eser, Viyana Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü hocalarından Türkoloji ve İslâm Bilimleri Profesörü Dr. Markus Köhbach'ın 1990'da takdim ettiği Doçentlik çalışmasıdır. Eser, Ortaavrupa'nın doğusunda gelişen Osmanlı yayılmacılığının manzum ve mensur edebiyat, efsane ve anekdotlar dahil olmak üzere Macaristan'da yer etmiş olan malzemelerini zabt etmek, bunları tenkid süzgeçinden geçirerek değerlendirmek ve kullanılır hale getirmek hedefini gözeterek araştırma projesinin bir safhasını teşkil etmektedir. Doğal olarak bu fetih hakkında bilgi veren devrin Osmanlı kaynakları da aynı şekilde değerlendirilmiş ve sorgulanmaya tâbi tutulmuştur. Çalışmanın geniş bir arşiv taraması, çeşitli kaynaklara intikal etmiş kayıtların tesbiti gibi etraflı bir araştırmayı istilzam etmiş olduğu görülmektedir. Eser, 1547-1562 tarihleri arasındaki Osmanlı-Habsburg münasebetlerini ele alan genel bir giriş ile başlamakta ve iki ana bölüm halinde tasnife tâbi tutulmuş bulunmaktadır:

1- Büyük bir kısmı henüz yayınlanmamış ve kullanılmamış olan arşiv malzemeleri ve konu ile ilgili mesele ve soruların tahkiki.

2- Macar ve Osmanlı tarih yazıcılığındaki Fülele kalesinin fethiyle ilgili anlatımın tenkidi ve değerlendirilmesi. Bu anlamda çalışma çeşitli alt başlıklar halinde konuyu işlemekte ve herbir kısmın nihayetinde, metin içinde verilen dipnotlardan hareketle geniş bir açıklama ve kaynak dökümü yapılmaktadır. Bu kısımların, özellikle Türk tarihçileri için büyük bir değer taşıdığına ve şahıs isimleri ve bunlarla ilgili biyografik bilgiler yanında, bilhassa tesbitinde ve doğru yazılımlarında önemli zorluklarla karşılaşılacak küçük yer isimlerinin sıhhatle belirlenmesi bakımından büyük faydalar sağlayacağına ve verilmekte olan geniş bibliyografyanın araştırmacılara yol göstereceğine şüphe yoktur.

Peşte'ye doğru Macaristan'a, Salgó ve Hatvan üzerinden Erdel'e ve nihayet zengin bakır, kurşun, demir ve gümüş madenlerinin işletilmekte olduğu Neusohl ve Rosenau gibi maden şehirlerine uzanan yollar üzerinde, Habsburglara askerî olduğu kadar ekonomik darbeler de vurabilecek önemde bir konumu olduğu belirtilen Fülele kalesinin ele geçirilmesi, Osmanlı

OSMANLI ARAŞTIRMALARI, XX (2000).

genişlemesinin amacsız ve salt yayılcı bir siyasetten öteye, iktisadî açıdan da bir anlam taşıdığı ve Habsburgların nakid ihtiyaçlarının büyük bir kısmını karşılayan bu tür yerlerin bilinçli hedefler olarak göze kestirilmekte olduğunu ifşa etmektedir. Bu bakımdan ele alınan kaynaklarda kalenin fethine yol açacak olan anlaşmazlıkları öne çıkartan çeşitli gerekçelerin, gerçek niyetleri dile getirmeyen birer bahaneden ibaret olduğu açıktır. Nitekim ele geçirilmesinden sonra Füleleğin müstakil bir sancak olarak örgütlenmesi, buraya verilmekte olan önemin bir göstergesi olmuştur. Budin eyaletinin en kuzey ucunda yer alan kale, müteakip senelerde çevresinde gelişen diğer fetihlere de merkez vazifesi görmüş, Habsburglara olduğu kadar Lehistan'a karşı da sürdürülen hakimiyet siyasetinin önemli bir askerî hareket üssü durumuna girmiştir. (s. 84-85).

Kalenin fetih şekli, aradaki mütareke veya barışa rağmen adım adım ilerleyen Osmanlı genişleme politikasının ve Habsburglara karşı serhadlerde devam eden resmî olmayan *sürekli savaş* halinin tipik bir örneğini vermesi bakımından da dikkat çekicidir. (s. 87-90). Füleleğin, beklenmedik bir şekilde gelişen bir oldu-bitti neticesi ve muhtemelen kale içinden de yardım görmüş olarak ele geçirilmiş olduğu Osmanlı ve Macar kaynaklarının müşterek anlatımı dahilindedir. Füleleğe en yakın sancak olan Şeçen (Szécsény) sancakbeyi Hamza Bey'in Buda beylerbeyi Toygun Paşa'nın da bilgisi dahilinde yaptığı bu hareket, kalenin sahibi olan Bebek Ferencz ile Hamza Bey arasındaki şahsî anlaşmazlık ve sürtüşmelerin bir neticesi olarak gösterilmektedir. Kalenin ele geçirilmesinden sonra Viyana tarafından yapılan şikâyetler neticesiz kaldığı gibi, Hamza Bey, yeni oluşturulan Fülele sancağının başına getirilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümü bu gelişmeyi çeşitli muasır kaynak ve arşiv malzemelerinden hareketle ele almaktadır. (s. 91-191. ilgili dipnot ve açıklamaları: s. 193-302).

Dördüncü bölümde Fülele kalesinin fethi hakkında bilgi veren muasır ve muahhar Macar, Slovak, Alman ve Türk kaynak ve tarihleri incelenmektedir. Bölümün ilk kısmında özellikle XVI. yüzyılın muasır Macar tarihçilerinden Forgách Ferencz ve Istvánffy Miklós'un kayıtları üzerinde durulmakta (s. 305-330); ve son kısmında ise, XVI. ve XVII. yüzyıla ait Osmanlı kaynakları olarak kalenin fethi ile ilgili bilgi veren, Selânikî, Peçevi ve Evliya Çelebi'nin kayıtları değerlendirilmektedir. (s. 331-364. İlgili dipnotları ve açıklamaları: s. 365-419).

Çalışma, Fülele kalesinin fethi ile ilgili mevcut malzeme ve kayıtları gözler önüne sermekte ve araştırmacılara kendi incelemelerini yapma ve yazarın vardığı neticeleri sorgulama imkânı verebilmektedir. Ele alınan kaynaklardan yapılan geniş dökümlerden de anlaşılmakta olduğu üzere, Osmanlı kaynaklarının vermekte olduğu bilgiler, karşı tarafın malzeme ve anlatımdaki ayrıntı zenginliği ile mukayese kabul etmeyecek derecelerde zayıf kalmaktadır. Çalışma geniş bir bibliyografya ile sona ermektedir (s. 426-491).

Prof. Köhbach, bu zorlu çalışmasını ilim âlemine başarı ile sunmaktadır. Bu münasebetle, yıllardır çok değerli araştırmalar ve yayınlarda bulunan ve önemli doktora

çalışmaları yöneten Avusturyalı meslekdaşlarımız ile etkin bir meslekî ilişki içinde bulunulması lâzım geldiğine dair olan samimî kanaatimiz ve temennimizi dile getirmek istemekteyiz. Prof. Köhbach'ın, Türk arşivlerindeki liberal olmayan tutum ve yabancı araştırmacıların karşılaştıkları çalışma zorluklarını dile getirdiği tesbitlerinin ise (s. 423), evvelki dönemlere ait olduğu ve son yıllarda özellikle *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*'nde, araştırma yapmak isteyen yabancı meslekdaşlarımızı memnun bırakacak derecelerde her cihetten rahat bir çalışma ortamı ve kolaylığı sağlanmış bulunduğunu sevinerek ihbar ederiz. Bununla beraber, yerli araştırmacılar için de özendirici olmayan çalışma şartlarının hâlâ devam etmekte olduğu *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi* hakkında aynı şeyleri söylemek maalesef mümkün değildir.

Kemal BEYDİLLİ

Claudia RÖMER, *Osmanische Festungsbesetzungen in Ungarn zur Zeit Murads III. Dargestellt anhand von Petitionen zur Stellenvergabe*, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Schriften der Balkan-Kommission, Philologische Abteilung 35, Wien 1995, 235+70 sahife.

Türkçe karşılığı "III. Murat zamanında Macaristan'daki Osmanlı Kalelerinin görevlileri olan çalışma yazarının Kasım 1991'de Viyana Üniversitesi'nin Geisteswissenschaftlichen Fakultät'ine teslim ettiği Doçentlik-tezidir. Geisteswissenschaftlichen Fakultät Kültür, Tarih, Toplumbilim, Dil ve Felsefe bölümlerini kapsadığından bizde Edebiyat veya Dil ve Tarih-Coğrafya Fakülteleri karşılığı olmaktadır.

Claudia RÖMER Viyana'daki Millî Kütüphane'de bulunan yazmalar arasındaki Mxt. 607 615, 626 ve 642 numaralı defterlerden derlediği 120 osmanlı belgesini araştırmasının ana malzemesi yapmıştır. Bu belgelerden 115'i arz, 4'ü tezkere, 1'i de mektuptur. Bunlardan 54, 69, 110, 118 ve 119 numaralı belgelerin daha önce Georg JACOB tarafından yayımlandığına işaret olunmaktadır: *Hilfsbuch für Vorlesung über das Osmanisch-Türkische*, Berlin 1915 ve 1916, "Urkunden aus Ungarns Türkenzeit", *Der Islam*, VII (1917), s. 171-177. RÖMER, bu belgelerin okunuşlarındaki bazı yanlışlıkları da düzeltmektedir (s.185, 195, 228, 234 ve 235).

Arz'lar 1578-1581, tezkereler ise 1590-91 tarihlerine aittir.

Kitabının Giriş (Einleitung) kısmında Klaus SCHWARZ'ın *Osmanische Sultansurkunden aus der Zeit Murads III.* adlı Doçentlik çalışmasında da III. Murad zamanına ait 200 belge yayımlandığı, bunlardan bazılarının Bosna'daki kalelerde bulunan muhafızlarla ilgili olduğu ifade olunmaktadır.

Yazarımız eserini üç kısma ayırmaktadır. 1. Kısımda (11-76) Macaristan'daki kaleler ve bunların bağlı oldukları sancaklara, birliklerin cinsine, bunların mevâcibleri, hizmet süreleri,